

Anonymizované znenie

Preklad

C-61/24 – 1

Vec C-61/24 [Lindenbaumer]ⁱ

Návrh na začatie prejudiciálneho konania

Dátum podania:

29. január 2024

Vnútroštátny súd:

Bundesgerichtshof

Dátum rozhodnutia vnútroštátneho súdu:

20. december 2023

Odporkyňa a dovolateľka:

DL

Navrhovateľ a odporca v dovolacom konaní:

PQ

ⁱ Názov tejto veci je fiktívny. Nezodpovedá skutočnému menu ani názvu žiadneho z účastníkov konania.

[omissis]

BUNDESGERICHTSHOF (Spolkový súdny dvor, Nemecko)

UZNESENIE

[omissis]

z

20. decembra 2023

v rodinnej veci

DL [omissis]

odporkyňa a dovolateľka,

[omissis]

proti

PQ [omissis]

navrhovateľ a odporca v dovolacom konaní,

[omissis]

XII. občianskoprávny senát Bundesgerichtshofs (Spolkový súdny dvor) [omissis] rozhodol:

I. Konanie sa prerušuje.

II. Súdnemu dvoru Európskej únie sa na výklad článku 8 nariadenia Rady (EÚ) č. 1259/2010 z 20. decembra 2010, ktorým sa vykonáva posilnená spolupráca v oblasti rozhodného práva pre rozvod a rozluku (ďalej len „nariadenie Rím III“), predkladá návrh na začatie prejudiciálneho konania o tejto otázke:

Podľa akých kritérií sa má určiť obvyklý pobyt manželov v zmysle článku 8 písm. a) a b) nariadenia Rím III, najmä

- ovplyvňuje vyslanie diplomata domnienku obvyklého pobytu v prijímajúcom štáte alebo je dokonca prekážkou takeého pobytu?
- musí fyzická prítomnosť manželov v štáte trvať určitý čas, aby sa dalo predpokladať, že tam bol zriadený obvyklý pobyt?

- predpokladá zriadenie obvyklého pobytu určitý stupeň sociálnej a rodinnej integrácie v príslušnom štáte?

Odôvodnenie:

- 1 A. Skutkový stav
- 2 Konanie sa týka rozvodu manželstva navrhovateľa narodeného v roku 1965 (ďalej len „manžel“) a odporkyne narodenej v roku 1964 (ďalej len „manželka“).
- 3 Účastníci konania sú nemeckí štátni príslušníci a manželstvo uzavreli v roku 1989. Z manželstva pochádzajú dve deti, ktoré už medzičasom dosiahli plnoletosť.
- 4 V roku 2006 si účastníci konania prenajali byt v Berlíne, v ktorom potom spolu žili. V júni 2017 sa s takmer celou svojou domácnosťou presťahovali do Švédska, kde manžel pracoval na nemeckom veľvyslanectve v Štokholme. Svoje bydlisko v tuzemsku si účastníci konania odhlásili v júni 2017. Keď bol manžel preložený na nemecké veľvyslanectvo v Moskve (Rusko), manželia sa v septembri 2019 presťahovali so svojou domácnosťou zo Štokholmu do Moskvy do bytu v areáli veľvyslanectva. Manžel je radca na veľvyslanectve a – na rozdiel od manželky – ovláda ruský jazyk. Manželka bola v byte v areáli veľvyslanectva prihlásená ako príbuzná pracovníka veľvyslanectva; v Rusku prihlásila aj svoje auto. Obaja účastníci konania majú diplomatický pas.
- 5 Účastníci konania si ponechali svoj prenajatý byt v Berlíne, aby sa tam zase mohli vrátiť po manželovom pôsobení v zahraničí. Od septembra 2019 bývala plnoletá dcéra účastníkov konania v tomto prenajatom byte. Od tejto chvíle dali účastníci konania aj časti bytu do podnájmu, pričom tieto nájomné zmluvy sa skončili koncom mája, resp. júna 2020.
- 6 V januári 2020 manželka odcestovala do Berlína, aby tam absolvovala operačný zákrok; lekárske ošetrenie v Moskve odmietla. V nasledujúcom období bývala v nájomnom berlínskom byte účastníkov konania a neskôr si nechala poslať letné oblečenie z Moskvy do Berlína. V auguste/septembri 2020 odcestoval aj manžel do Berlína a počas svojho pobytu tiež býval v nájomnom byte. Účastníci konania sa v Berlíne stretávali s priateľmi. Vianoce 2020 a prelom roka 2020/2021 strávil manžel spolu so synom účastníkov konania u svojich rodičov v Koblenzi.
- 7 Vo februári 2021 sa manželka vrátila do Moskvy a žila v byte v areáli veľvyslanectva. Podľa informácií manžela účastníci konania 17. marca 2021 oznámili svojim deťom, že sa chcú nechať rozviesť. Manželka počas svojho pobytu premiestnila všetky veci, ktoré si chcela vziať so sebou do Berlína, do samostatnej izby v moskovskom byte. Dňa 23. mája 2021 odcestovala do Berlína a odvtedy žije v tamojšom nájomnom byte účastníkov konania. Manžel naďalej žije v byte v areáli veľvyslanectva.
- 8 Dňa 8. júla 2021 podal manžel na Amtsgericht (okresný súd, Nemecko) návrh na rozvod manželstva. Uviedol, že od januára 2020 žili účastníci konania oddelene,

manželka pricestovala v marci 2021 do Moskvy len na krátky čas a potom sa účastníci konania definitívne rozišli.

- 9 Manželka nesúhlasila s návrhom na rozvod manželstva s odôvodnením, že k rozchodu manželov došlo najskôr v máji 2021. Z dôvodu liečby sa od 15. januára 2020 do 26. februára 2021 zdržiavala v Berlíne. Skorší návrat do Moskvy nebol možný vzhľadom na jej zdravotný stav a pre obmedzenia týkajúce sa koronavírusu. Až do svojho odchodu z Moskvy 23. mája 2021 sa starala o tamojšiu domácnosť účastníkov konania. Manželovi, ktorý sa po mozgovej príhode ocitol v ruskej nemocnici, resp. sanatóriu, okrem toho zabezpečovala oblečenie.
- 10 Amtsgericht (okresný súd, Nemecko) uznesením z 26. januára 2022 zamietol návrh na rozvod, pretože ešte neuplynul rok odľuky (potrebný podľa nemeckého práva) a neexistovali dôvody na odstránenie tvrdosti zákona (§ 1565 ods. 2 Bürgerliches Gesetzbuch [Občiansky zákonník, Nemecko; ďalej len „BGB“]). Na základe sťažnosti manžela Kammergericht (Vyšší krajiný súd Berlín, Nemecko) po predchádzajúcom právnom poradenstve rozviedol manželstvo účastníkov konania v súlade s ruským hmotným právom. Na odôvodnenie uviedol, že rozhodné právo pre rozvod sa riadi článkom 8 nariadenia Rím III, pretože nedošlo k voľbe práva podľa článku 5 tohto nariadenia. V tomto prípade sa uplatňuje článok 8 písm. b) nariadenia Rím III, a teda ruské hmotné právo; spätný a ďalší odkaz je podľa článku 11 daného nariadenia vylúčený. Podľa vyjadrení účastníkov konania je nutné vychádzať z toho, že obvyklý pobyt manžela je naďalej v Moskve, zatiaľ čo tamojší obvyklý pobyt manželky skončil až jej odchodom do Nemecka 23. mája 2021, teda menej ako jeden rok pred podaním návrhu na Amtsgericht (okresný súd, Nemecko) dňa 8. júla 2021.
- 11 Proti tomu smeruje prípustné dovolanie manželky, v ktorom sa domáha rozvodu podľa nemeckého hmotného práva a spolu s rozhodnutím o rozvode požaduje aj rozhodnutie o kompenzačnom rozdelení práv na dôchodok nadobudnutých počas manželstva (tzv. Versorgungsausgleich), ktoré sa má vydať z úradnej moci.
- 12 B. O právnom stave
- 13 I. Článok 8 nariadenia Rím III znie:

„V prípade neexistencie voľby rozhodného práva podľa článku 5 sa rozvod a rozluka spravujú:

 - a) právnym poriadkom štátu obvyklého pobytu manželov v čase začatia konania alebo ak neexistuje,
 - b) právnym poriadkom štátu posledného obvyklého pobytu manželov za predpokladu, že sa tento pobyt neskončil viac ako rok pred začatím konania, pokiaľ jeden z manželov stále býva v tomto štáte v čase začatia konania, alebo ak neexistuje,

- c) právnym poriadkom štátu, ktorého sú obidvaja manželia štátnymi príslušníkmi v čase začatia konania, alebo
- d) právnym poriadkom štátu konajúceho súdu.“
- 14 II. Ak by sa na rozvod manželstva účastníkov konania vzťahovalo ruské hmotné právo, musel by byť vyhlásený ako rozvod po vzájomnej dohode bez stanovenia dôvodov rozvodu v súlade s článkom 23 bodom 1 zákonníka o rodine Ruskej federácie z 29. decembra 1995 (publikovaný v Bergmann/Ferid/Henrich Internationales Ehe- und Kindschaftsrecht [stav: k 10. marcu 2021], časť Ruská federácia, s. 52), pretože manželka nepodala návrh na zamietnutie dovolania manžela, a preto už nenamieta proti rozvodu ako takému. Ak by sa uplatnila ruská právna úprava rozvodu, kompenzačné rozdelenie práv na dôchodok nadobudnutých počas manželstva, ktoré ruské právo nepozná, by sa vykonalo len v súlade s článkom 17 ods. 4 druhou vetou Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (zákon, ktorým sa zavádza občiansky zákonník, Nemecko, ďalej len „EGBGB“), ktorý znie:
- „Okrem toho sa kompenzačné rozdelenie práv na dôchodok nadobudnutých počas manželstva (tzv. Versorgungsausgleich) vykoná na návrh jedného z manželov podľa nemeckého práva, ak jeden z manželov nadobudol nárok u tuzemskej inštitúcie sociálneho zabezpečenia počas manželstva, za predpokladu, že kompenzačné rozdelenie práv na dôchodok nadobudnutých počas manželstva nie je v rozpore so zásadou spravodlivosti, najmä s ohľadom na ekonomickú situáciu oboch strán počas celého obdobia manželstva.“
- 15 V predmetnom konaní nebol podaný návrh na vykonanie kompenzačného rozdelenia práv na dôchodok nadobudnutých počas manželstva podľa nemeckého práva, takže rozvod by musel byť vyhlásený samostatne podľa ruského práva.
- 16 III. Naopak, ak by sa na rozvod malo uplatniť nemecké hmotné právo, manželstvo účastníkov konania by muselo byť rozvedené podľa ustanovenia § 1565 BGB. Manželstvo sa totiž rozpadlo, pretože manželia spolu nežijú už viac ako jeden rok a nemožno očakávať, že obnovia spolužitie. V prípade uplatnenia nemeckej právnej úpravy rozvodu by sa kompenzačné rozdelenie práv na dôchodok nadobudnutých počas manželstva muselo vykonať v súlade s nemeckým právom podľa článku 17 ods. 4 vety 1 EGBGB, ktorý znie takto:
- „Kompenzačné rozdelenie práv na dôchodok nadobudnutých počas manželstva podlieha rozhodnému právu pre rozvod v súlade s nariadením (EÚ) č. 1259/2010; vykoná sa len vtedy, ak sa uplatňuje nemecké právo a ak ho uznáva právo jedného zo štátov, ktorého príslušníkmi sú manželia v čase, keď sa začne konať vo veci návrhu na rozvod.“
- 17 Ak by sa uplatnila nemecká právna úprava rozvodu, o kompenzačnom rozdelení práv na dôchodok nadobudnutých počas manželstva by sa muselo rozhodnúť *ex offio* – teda bez toho, aby si to vyžadovalo návrh jedného z manželov – v rámci

rozvodového konania podľa ustanovenia § 137 ods. 1 a 2, ustanovenia § 142 ods. 1 prvej vety Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (zákon o konaní v rodinných veciach a nesporovom konaní, Nemecko; ďalej len „FamFG“).

18 Časti ustanovenia § 137 FamFG znejú:

„(1) O rozvode a vedľajších veciach sa musí pojednávať a rozhodovať spoločne (spoločné konanie).

(2) Veci, ktoré sa riešia spolu s rozvodom

1. veci kompenzačného rozdelenia práv na dôchodok nadobudnutých počas manželstva,

...

ak sa má prijať rozhodnutie v prípade rozvodu a rodinnú vec podá jeden z manželov najneskôr dva týždne pred pojednávaním na súde prvého stupňa vo veci rozvodu. Vo veci kompenzačného rozdelenia práv na dôchodok nadobudnutých počas manželstva v prípadoch podľa § 6 až 19 a § 28 Versorgungsausgleichsgesetz (zákon o kompenzačnom rozdelení práv na dôchodok nadobudnutých počas manželstva, Nemecko) nie je nutné podať návrh.“

19 Ustanovenie § 142 ods. 1 prvá veta FamFG stanovuje:

„V prípade rozvodu sa o všetkých súvisiacich rodinných veciach rozhodne jedným rozhodnutím.“

20 C. O predložení návrhu na začatie prejudiciálneho konania Súdnemu dvoru Európskej únie

21 [Poznámky k povinnosti predložiť prejudiciálne otázky] [*omissis*]

I.

22 Dovolanie sa prijíma podľa § 70 ods. 1 FamFG a je prípustné aj v iných ohľadoch; najmä manželka je oprávnená podať dovolanie.

23 [*omissis*]

24 [*omissis*]

II.

25 Dôvodnosť dovolania závisí od toho, či sa odvolací súd nedopustil nesprávneho právneho posúdenia, keď konštatoval, že rozvod manželstva účastníkov konania sa podľa článku 8 písm. b) nariadenia Rím III spravuje ruským právom.

- 26 [omissis]
- 27 [omissis]
- 28 1. Právne zistenia odvolacieho súdu sú správne.
- 29 a) Odvolací súd správne konštatoval, že medzinárodná právomoc nemeckých súdov vyplýva v spore z článku 3 ods. 1 písm. a) tretej zarážky nariadenia Rady (ES) č. 2201/2003 z 27. novembra 2003 o súdnej právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností, ktorým sa zrušuje nariadenie (ES) č. 1347/2000 (ďalej len „nariadenie Brusel IIa“) v spojení s článkom 100 ods. 2 nariadenia Rady (EÚ) 2019/1111 z 25. júna 2019 o právomoci a uznávaní a výkone rozhodnutí v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností a o medzinárodných únosoch detí (ďalej len „nariadenie Brusel IIb“). [omissis]
- 30 b) Odvolací súd tiež správne vychádzal z toho, že rozhodné právo pre rozvod manželstva vyplýva z článku 8 nariadenia Rím III, pretože účastníci si do skončenia ústneho pojednávania na súde prvého stupňa nezvolili právo podľa článku 5 nariadenia Rím III (pozri článok 46e ods. 2 prvá veta EGBGB v spojení s článkom 5 ods. 2 a 3 nariadenia Rím III). [omissis]
- 31 2. Na základe odstupňovania uvedeného v článku 8 nariadenia Rím III je najprv relevantné, či účastníci konania – ako sa domnieval odvolací súd – si v Rusku zriadili obvyklý pobyt. Mohlo by sa to javiť ako pochybné, pretože manžel bol vyslaný do Ruska ako diplomat a na pobyt v areáli nemeckého veľvyslanectva v Moskve sa neprihlásil dobrovoľne, ale musel tak urobiť na základe služobných predpisov, ako nesporne uviedla manželka. Vzniká preto otázka, podľa akých kritérií sa má určiť obvyklý pobyt manželov v zmysle článku 8 písm. a) a b) nariadenia Rím III, najmä či vyslanie ako diplomata ovplyvňuje domnienku obvyklého pobytu v prijímajúcom štáte alebo mu dokonca bráni. Táto otázka je relevantná pre rozhodnutie, pretože ak by si účastníci konania nemohli zriadiť obvyklý pobyt v Rusku, rozvod by nepodliehal ruskému hmotnému právu.
- 32 a) Odvolací súd sa domnieva, že skutočnosť, že sa účastníci konania presťahovali do Moskvy z dôvodu profesionálnej činnosti manžela ako diplomata, nemá vplyv na posúdenie obvyklého pobytu účastníkov konania, ktorý tam bol zriadený v zmysle článku 8 nariadenia Rím III. Tento pobyt je totiž zriadený na neurčitý čas, o čom svedčí tvrdenie manželky, že účastníci konania v roku 2021 kompletne zrekonštruovali svoj nájomný byt v Berlíne, aby si v ňom mohli zriadiť svoje bydlisko na starobu.
- 33 b) Na otázku, či si diplomati môžu v zásade zriadiť obvyklý pobyt v prijímajúcom štáte, odpovedal Cour d'appel de Luxembourg (Odvolací súd, Luxembursko) v rozhodnutí záporne (pozri rozsudok zo 6. júna 2007 – 31642 – The European Legal Forum 2007, 11-145; nemecké zhrnutie dostupné na www.unalex.eu [rozhodnutie LU-26]), ale to však bolo vydané k článku 2 ods. 1 písm. a) nariadenia Rady (ES) č. 1347/2000 z 29. mája 2000 o právomoci a uznávaní

a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností k spoločným deťom manželov (nariadenie Brusel II).

- 34 Toto rozhodnutie bolo založené na situácii, ktorá je porovnateľná s prejednávanou vecou. Manžel v danom prípade bol vymenovaný za veľvyslanca Luxemburska v Grécku a niekoľko rokov pred podaním žiadosti o rozvod sa so svojou rodinou presťahoval do Atén. Cour d'appel de Luxembourg (odvolací súd, Luxembursko) uviedol, že nemožno predpokladať, že manžel mal v úmysle zriadiť obvyklé centrum svojich záujmov v prijímajúcom štáte. Dĺžka jeho pobytu v prijímajúcom štáte závisí výlučne od trvania výkonu diplomatických funkcií; poverenie týmito funkciami podlieha výlučne rozhodnutiu vlády vysielajúceho štátu. Jeho pobyt v prijímajúcom štáte je náhodný, pretože vláda ho môže preložiť na akúkoľvek inú pozíciu, dočasný, pretože je vo všeobecnosti obmedzený na niekoľko rokov, a neistý, pretože vláda ho môže kedykoľvek prideliť na novú pozíciu alebo funkciu. Pokiaľ sa nielen profesionálny, ale aj rodinný a spoločenský život manžela odohráva najmä v prijímajúcom štáte, ide len o dôsledok poverenia funkciou diplomata. Diplomat nemá v úmysle integrovať sa v prijímajúcom štáte. Taká integrácia v prijímajúcom štáte by sa tiež dala považovať za nezlučiteľnú s diplomatickou funkciou, ktorá si vyžaduje zachovanie nezávislosti voči prijímajúcemu štátu.
- 35 c) Dovolanie sa opiera o uvedené rozhodnutie a zastáva sa v ňom názor, že požiadavky na zriadenie obvyklého pobytu v prijímajúcom štáte nie sú v prípade členov diplomatického zboru vopred splnené, a to ani v kontexte článku 8 nariadenia Rím II. Profesionálne postavenie manžela ako diplomata na nemeckom veľvyslanectve v Moskve skôr bráni zriadeniu obvyklého pobytu v Rusku. Pobyt účastníkov konania v Moskve síce nebol plánovaný na určité obdobie (v zmysle pevne stanoveného obdobia), ale svojou povahou bol dočasný a nemal byť trvalý. Účastníci konania sa chceli vrátiť do Nemecka najneskôr po skončení manželovho pôsobenia na nemeckom veľvyslanectve v Moskve (alebo na inom zahraničnom zastupiteľskom úrade), čo vyplýva už zo skutočnosti, že si ponechali nájomný byt v Berlíne, aj keď bol čiastočne v podnájme. Počas pobytov v Berlíne mohli byť aj naďalej využívať. Pre pobyt v Moskve sa okrem toho nerozhodli z vlastnej vôle, ale bol podmienený tým, že manžela tam ako diplomata vyslal jeho zamestnávateľ. Účastníci konania si navyše v Moskve nemohli prenajať byt podľa vlastného výberu, ale zo služobných dôvodov boli nútení vybrať si byt v areáli nemeckého veľvyslanectva. Podobne ako aj ostatní nemeckí diplomati teda žili na priestorovo vymedzenom území, ktoré síce z právneho hľadiska nemožno považovať za extrateritoriálne, ale z profesionálneho, sociálneho a kultúrneho hľadiska v skutočnosti predstavuje „nemeckú enklávu“. Tým sa relativizuje význam fyzickej prítomnosti účastníkov konania v Rusku a predstavuje to prekážku vytvárania sociálnych väzieb v tomto štáte. Aj po zriadení svojho bydliska v Moskve si udržiavali silné väzby k Nemecku. Tak existovali rodinné väzby s dospelou dcérou, ktorá od septembra 2019 žije v nájomnom byte účastníkov konania.

- 36 Manžel v odvolacom konaní uvádza, že účelom väzby na obvyklý pobyt podľa práva Spoločenstva nemôže byť to, aby diplomati, ktorí v prijímajúcom štáte požívajú imunitu z dôvodu svojho služobného zaradenia v súlade s článkom 31 ods.1 Viedenského dohovoru o diplomatických stykoch z 18. apríla 1961 (Bundesgesetzblatt [Spolková zberka zákonov, Nemecko; ďalej len „BGBL.“] II 1964, s. 957, 977), pravidelne podliehali (rozvodovému) právu nového štátu bydliska v dôsledku prípadného preloženia na nové miesto pridelenia.
- 37 d) V judikatúre Súdneho dvora táto otázka doposiaľ nie je objasnená. Súdny dvor síce článok 3 ods. 1 písm. a) nariadenia Brusel IIa, ako aj článok 3 písm. a) a b) nariadenia Rady (ES) č. 4/2009 z 18. decembra 2008 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a o spolupráci vo veciach vyživovacej povinnosti (ďalej len „európske nariadenie o výživnom“) vykladal v tom zmysle, že na účely určenia obvyklého pobytu v zmysle tohto ustanovenia nemôže byť určujúcim prvkom postavenie dotknutých manželov ako zmluvných zamestnancov Únie, ktorí sú pridelení k delegácii Únie v treťom štáte a údajne majú v tomto treťom štáte diplomatický štatút (pozri rozsudok Súdneho dvora z 1. augusta 2022 – C-501/20 – FamRZ 2022, 1466, bod 58 a nasl.). V tomto prípade ale ide o nariadenie Rím III, na ktoré nemožno automaticky preniesť judikatúru týkajúcu sa nariadenia Brusel IIa a európskeho nariadenia o výživnom. Najmä právne a skutkové podmienky sociálneho prostredia štátu pobytu nie sú také dôležité pre určenie relevantnej právnej úpravy rozvodu ako pre posúdenie existencie a výšky nároku na výživné. Nehovoriac o tom, že uvedené rozhodnutie sa netýkalo diplomatov, ale zmluvných zamestnancov Európskej únie, ktorí v ústredí v Bruseli nepodliehali rotácii a v prípade ktorých nebolo možné určiť, že sa chcú vrátiť do svojej domovskej krajiny. V odvolaní sa ďalej uvádza, že v prejednávanej veci nie je rozhodujúce, či diplomatické postavenie ako také (a z neho vyplývajúca imunita) môže brániť zriadeniu obvyklého pobytu v prijímajúcom štáte, ale skôr vzniká otázka, či povaha a špecifickosť činnosti diplomata prideleného na zahraničné zastúpenie vylučujú s ohľadom na okolnosti spojené s touto funkciou domnienu obvyklého pobytu v prijímajúcom štáte.
- 38 e) Podľa názoru vnútroštátneho súdu nie je jasné, aký vplyv má skutočnosť, že účastníci konania sa z dôvodu manželovej profesionálnej činnosti diplomata museli na neurčitý čas presťahovať do Moskvy, na tamojšie zriadenie obvyklého pobytu. V rámci posúdenia by sa v každom prípade mohla zohľadniť aj skutočnosť, že účastníci konania sa nerozhodli presťahovať do Moskvy z vlastnej vôle, ale že to bolo podmienené profesijným preložením manžela. To isté by malo platiť pre skutočnosť, že aj (tak či tak obmedzené) trvanie jeho tamojšieho pôsobenia nezávisí v rozhodujúcej miere od vôle manžela. Okrem toho účastníci konania si nemohli slobodne vybrať svoje bydlisko v Rusku a svoj byt v Berlíne si ponechali, aby sa tam po skončení manželovho pôsobenia v zahraničí zase mohli vrátiť. Ak by sa tieto okolnosti mali zohľadniť pri celkovom posúdení, na otázku, či strany mohli zriadiť svoj obvyklý pobyt v Rusku, by sa dalo odpovedať záporne. Vzhľadom na absenciu relevantnej judikatúry Súdneho dvora nie je z pohľadu vnútroštátneho súdu rozhodne jednoznačné, ako vyslanie diplomata

ovplyvňuje definíciu pojmu „obvyklý pobyt“ v zmysle článku 8 písm. a) a b) nariadenia Rím III.

- 39 3. Okrem toho zostáva otvorené aj to, podľa akých kritérií sa má určiť obvyklý pobyt manželov v zmysle článku 8 písm. a) a b) nariadenia Rím III. Predovšetkým je potrebné objasniť, či fyzická prítomnosť manželov v istom štáte musí trvať určitý čas, aby sa dalo predpokladať, že tam bol zriadený obvyklý pobyt, a či si zriadenie obvyklého pobytu vyžaduje určitý stupeň sociálnej a rodinnej integrácie v príslušnom štáte. Tieto otázky sú relevantné pre rozhodnutie, pretože ruské hmotné právo by sa na rozvod účastníkov konania uplatnilo len vtedy, ak by si (aj) manželka zriadila svoj obvyklý pobyt v Rusku a ten by sa neskončil viac ako jeden rok pred podaním návrhu na Amtsgericht (okresný súd, Nemecko) dňa 8. júla 2021. Význam uvedených otázok pre rozhodnutie nezaniká ani v prípade, ak by sme – v rozpore s názorom odvolacieho súdu – vychádzali z toho, že manželka si (znovu) zriadila obvyklý pobyt v Nemecku na základe svojej fyzickej prítomnosti v Berlíne od januára 2020 do februára 2021. Totiž aj v tomto prípade by jej návrat do Moskvy vo februári 2021, keď ešte videla šance na pokračovanie manželstva, mohol okamžite viesť k (opätovnému) zriadeniu jej obvyklého pobytu v Rusku, ak by sa na to nevyžadovalo minimálne obdobie pobytu a sociálnej a rodinnej integrácie
- 40 a) Podľa judikatúry Súdneho dvora je nutný autonómny a jednotný výklad pojmu „obvyklý pobyt“ s prihliadnutím na znenie a kontext ustanovení uvádzajúcich tento pojem, ako aj na ciele príslušného nariadenia (pozri rozsudky Súdneho dvora zo 6. júla 2023 – C-462/22 – FamRZ 2023, 1479, bod 26; z 25. novembra 2021 – C-289/20 – FamRZ 2022, 215, bod 39 a z 28. júna 2018 – C-512/17 – FamRZ 2018, 1426, bod 40, každý k nariadeniu Brusel IIa). Na rozdiel od toho sa Súdny dvor doposiaľ nevyjadril k výkladu tohto pojmu v nariadení Rím III.
- 41 b) O tom, ako sa má obvyklý pobyt chápať v článku 8 písm. a) a b) nariadenia Rím III, v nemecky písanej odbornej literatúre neexistuje zhoda.
- 42 aa) Odôvodnenie 10 ods. 1 nariadenia Rím III stanovuje, že rozsah vecnej pôsobnosti a normatívne ustanovenia tohto nariadenia by mali byť zlučiteľné s nariadením Brusel IIa. Časti nemeckej právnickej literatúry z toho – ako odvolací súd – odvodzujú, že pojem „obvyklý pobyt“ v nariadení Rím III treba chápať takisto ako rovnaký pojem v nariadení Brusel IIa (pozri Althammer/Mayer, článok 5 nariadenia Rím III, bod 12; Althammer/Tolani, článok 8 nariadenia Rím III, bod 6 a nasl.; Jauernig/Budzikiewicz BGB, 19. vyd., články 5 až 16 nariadenia (EÚ) č. 1259/2010, body 9 a 2; NK-BGB/Gruber, 3. vyd., článok 3 nariadenia Rím III, bod 15; Grüneberg/Thorn BGB 83. vyd., článok 5 nariadenia Rím III, bod 3; Andrae Internationales Familienrecht, 4. vyd., § 3 bod 26 a § 2 bod 64; Hausmann Internationales und Europäisches Familienrecht, 2. vyd., bod A 370 a A 424; Winter Internationales Familienrecht bei Fällen mit Auslandsbezug, bod 181; Gruber IPRax 2012, 381, 385).

- 43 S odkazom na judikatúru Súdneho dvora k článku 3 ods. 1 písm. a) nariadenia Brusel IIa (pozri rozsudky Súdneho dvora z 1. augusta 2022 – C-501/20 – FamRZ 2022, 1466, bod 44, a z 25. novembra 2021 – C-289/20 – FamRZ 2022, 215, bod 57 a nasl.) odvolací súd vyložil pojem „obvyklý pobyt“ v článku 8 písm. a) a b) nariadenia Rím III v tom zmysle, že ho v zásade charakterizujú dva prvky, jednak subjektívny prvok, a to vôľa manžela umiestniť obvyklé centrum svojich záujmov na určité miesto (*animus manendi*), a na druhej strane objektívny prvok – dostatočne trvalá prítomnosť na území tohto štátu. Pre presunutie obvyklého pobytu je rozhodujúci predovšetkým úmysel dotknutej osoby zriadiť si v tomto štáte trvalé alebo obvyklé stredisko svojich záujmov s úmyslom dať mu trvalý charakter. Minimálna dĺžka pobytu nie je stanovená, takže dĺžka pobytu môže slúžiť nanajvýš ako indícia v rámci posudzovania trvalosti (pozri rozsudok Súdneho dvora z 22. decembra 2010 – C-497/10 PPU – FamRZ 2011, 617, bod 51). Tretí prvok sociálnej integrácie sa, naopak, dostáva do úzadia.
- 44 bb) Na rozdiel od toho iné hlasy v nemecky písanej odbornej literatúre zastávajú názor, že neexistuje úplná zhoda vo výklade pojmu „obvyklý pobyt“ na určenie medzinárodnej právomoci podľa nariadenia Brusel IIa a kolíznej právnej úpravy rozvodu podľa nariadenia Rím III, pretože *ratio* týchto dvoch nadväzností je odlišné. Obvyklý pobyt podľa nariadenia Rím III sa v hraničných prípadoch môže posudzovať inak ako podľa nariadenia Brusel IIa (jurisPK-BGB/Johanson, 10. vyd., článok 8 nariadenia Rím III, bod 5, a článok 5 nariadenia Rím III, bod 13; NK-BGB/Lugani, 3. vyd., článok 8 nariadenia Rím III, bod 10, a článok 5 nariadenia Rím III, bod 47 a nasl.; Rauscher/Helms EuZPR/EuIPR, 4. vyd., článok 8 nariadenia Rím III, body 19 a 26; Helms FamRZ 2011, 1765, 1769 a nasl.). Predovšetkým nariadenie Rím III si vyžaduje intenzívnejší vzťah so štátom pobytu ako nariadenie Brusel IIa, kde sa pravidelne predpokladá, že žiadateľ má na výber medzi alternatívnymi súdnymi právomocami (jurisPK-BGB/Johanson, 10. vyd., článok 5 nariadenia Rím III, bod 13). Preto aj po uplynutí určitého času možno rozhodnutie o tom, či obvyklý pobyt manželského páru v zmysle článku 8 písm. a) a b) nariadenia Rím III už existuje v inom štáte, prijať len po dôkladnom zvážení všetkých okolností konkrétneho prípadu (Rauscher/Helms EuZPR/EuIPR, 4. vyd., článok 8 nariadenia Rím III, bod 19; Helms FamRZ 2011, 1765, 1770; pozri aj Henrich Internationales Scheidungsrecht, 5. vyd., bod 86 a nasl.).
- 45 cc) Podľa odôvodnenia 14 nariadenia Rím III by sa v prípade neexistencie voľby rozhodného práva mal na rozvod uplatniť právny poriadok, ku ktorému majú manželia úzky vzťah, a preto by sa tento právny poriadok mal uplatniť aj vtedy, keď nie je právnym poriadkom zúčastneného členského štátu. Z odôvodnenia 21 sa okrem toho dá odvodiť, že nariadením Rím III by sa mali zaviesť harmonizované kolízne normy založené na súbore viacnásobných kolíznych kritérií vychádzajúcich z existencie úzkej väzby medzi manželmi a príslušným právnym poriadkom, aby sa zaručila právna istota a predvídateľnosť. Takéto kolízne kritériá by sa mali vybrať s cieľom zabezpečiť, aby sa konania týkajúce sa rozvodu spravovali právnym poriadkom, s ktorým majú manželia úzku väzbu.

- 46 Odkaz v odôvodneniach 14 a 21 na rozhodné právo vo veciach rozvodu, ku ktorému majú manželia úzku väzbu, by mohol svedčiť v prospech toho, aby sa pojem „obvyklý pobyt“ v článku 8 písm. a) a b) nariadenia Rím III vykladal inak ako v nariadení Brusel IIa. Keď sa manželia presťahujú do iného štátu, spravidla nemajú hneď úzku väzbu na právny systém tohto štátu, aj keď ich pobyt v ňom nemá byť časovo obmedzený. Niečo iné môže platiť v prípade, ak pritom ide o ich domovský štát. V prípade presťahovania do štátu, ktorý bol manželom doposiaľ cudzí – najmä, ak manželia naďalej udržiavajú úzke väzby so svojím domovským štátom – môže ísť spočiatku len o jednoduchý pobyt, ktorý sa po určitom čase upevní na obvyklý pobyt.
- 47 Pre otázku, či manželia už majú úzku väzbu k právu daného štátu, by ďalej mohlo byť relevantné, či v tomto štáte už došlo k určitej sociálnej a rodinnej integrácii. Súdny dvor EÚ v každom prípade vychádzal pri určení obvyklého pobytu podľa nariadenia Brusel IIa z toho, že obvyklý pobyt musí byť výrazom určitej sociálnej a rodinnej integrácie osoby (rozsudky Súdneho dvora z 9. októbra 2014 – C-376/14 PPU – FamRZ 2015, 107, bod 51; z 22. decembra 2010 – C-497/10 PPU – FamRZ 2011, 617, bod 47, a z 2. apríla 2009 – C-523/07 – FamRZ 2009, 843, body 38 a 44). Toto kritérium by tiež bolo možné použiť aj na vymedzenie pojmu „obvyklý pobyt“ v nariadení Rím III (tak aj NK-BGB/Lugani, 3. vyd., článok 5 nariadenia Rím III, bod 54; Rauscher/Helms EuZPR/EulPR, 4. vyd., článok 8 nariadenia Rím III, bod 20), pričom vzhľadom na ciele nariadenia Rím III vyjadrené v odôvodneniach 14 a 21 sa na potvrdenie obvyklého pobytu podľa nariadenia Rím III môže vyžadovať podstatne vyšší stupeň sociálnej a rodinnej integrácie ako podľa nariadenia Brusel IIa.

III.

- 48 [Poznámky k povinnosti predložiť návrh na začatie prejudiciálneho konania]
[omissis]

[omissis]

Súdy nižšieho stupňa:

Amtsgericht Tempelhof-Kreuzberg (Okresný súd Tempelhof-Kreuzberg, Nemecko), rozhodnutie z 26. 1. 2022 – 152 F 8176/21 –

Kammergericht Berlin (Vyšší krajský súd Berlín, Nemecko), rozhodnutie z 27. 2. 2023 – 3 UF-33/22 –

[omissis]